

Student-doctorand: Tatar Erzsebet–Timea

Titlul tezei de doctorat: A Marianum Római Katolikus Tan- és Leánynevelő Intézet a közösségi emlékezetben (Amintirea vieții școlare de la începutul secolului 20. Cazul Institutului Romano-Catolic de Fete „Marianum” din Cluj)

Cuvinte cheie: reprezentare narativă, discurs, educație feminină, istoria educației, material didactic, viață școlară, model de viață feminin, constituirea comunității, identitate colectivă, identificare

Cuprins

INTRODUCERE

TEORIE ȘI METODOLOGIE

MARIANUM – INSTITUȚIE, SPAȚIU DE VIAȚĂ ȘI PATRIMONIU

Istории școlare confesionale clujene în secolele XX–XXI

Istoriile institutului Marianum

Fondarea, funcționarea și închiderea școlii Marianum. Clădirea școlii

Fondarea institutului

Construirea clădirii, naționalizarea ei

Marianum – clădire din piatră și spiritualitate

„Marianum – școala mea”

Secțiile institutului. Materialul didactic

1. *Școală generală pentru fete*
2. *Școală civică pentru fete*
3. *Curs comercial pentru fete*
4. *Școală comercială superioară pentru fete*
5. *Școală casnică*
6. *Gimnaziu de fete*
7. *Liceu pedagogic*
8. *Curs de muzică*
9. *Școală profesională de mercerie și croitorie*

10. Școală pedagogică pentru fete

Instituții înfrățite

Biblioteci, laboratoare

Internat

Metode de predare

... prin prisma povestirilor personale

Cercuri educative și de sport, coruri

1. Cercul Sf. Elisabeta a școlii comerciale superioare
2. Cercul german–francez
3. Cercul Sf. Margareta a gimnaziului de fete
4. Cercul Szilágyi Erzsébet a școlii civice pentru fete
5. Cercul Diákkaptár
6. Corul Sf. Cecilia
7. Clubul de joc Marianum
8. Cercul sportiv Marianum
9. Cercul de Sport Zrínyi Ilona a școlii comerciale
10. Cercul de Sport Zrínyi Ilona

Educație morală creștină

... prin prisma povestirilor personale

Societăți religioase credincioase

1. Congregația Maria a Fetelor Mari
2. Congregația Maria a Fetelor Mici
3. Congregația Maria a Doamnelor
4. Congregația fetelor de la școala profesională
5. Garda Inimii, Societatea Inima lui Iisus

Viața școlară: zile de lucru și zile festive

... prin prisma povestirilor personale

Recrutarea elevilor

Cariere feminine (alegerea carierei, imaginea carierei)

Alegerea carierei prin prisma buletinelor instituției

Alegerea carierei prin prisma informațiilor din rubrica Firele de aur

Alegerea carierei prin prisma corespondenței unei clase

Alegerea carierei prin prisma dezvoltărilor individuale și rapoartele aniversărilor de cinci și zece ani a absolvenților

Alegerea carierei în context biografic

Rolul institutului Marianum în alegerea carierei – interviuri

Constituirea comunității

Revista lunară a tineretului Erdélyi Magyar Lányok

Rubrica Firele de aur ca un for al comunității

Programa revistei și a rubricii

Discursuri. Conținut, mentalități

Concluzii

Comunitatea „Prietenie Eternă”

Comunitatea unei clase prin textele revistei Baráti Tudósító (1930–1932)

STUDIUL DE CAZ. REPREZENTAȚIILE INSTITUTULUI MARIANUM PE O PAGINĂ DE SOCIALIZARE

„Iubirea și viața mea – Marianum!”

Marianumul lui László Barta, apartamentul de serviciu a Universității Bolyai

Sursele și caracteristicile procesului de comemorare

Cititorii, comentarii seriei Marianum – Cluj

Concluzii

CONCLUZII

BIBLIOGRAFIE

SURSE

ANEXE

Rezumat, sinteza părților principale ale tezei de doctorat

În disertația de față am urmărit culegerea și interpretarea surselor scrise și a narativelor orale cu privire la Institutul Romano-Catolic de Fete „Marianum” din Cluj, respectiv analiza reprezentațiilor legate de acest institut. Întrebările centrale ale cercetării ar fi: cum, de ce, datorită cui a supraviețuit institutul în memoria colectivă? Care sunt semnificațiile care se leagă de acest complex școlar, care a funcționat între 1911 și 1948, a devenit o noțiune anume în opinia publică, reprezentând un spirit aparte, și care cuprinde o locație, o clădire actuală, dar cu o încărcătură a trecutului?

Cercetarea a fost determinată de un cadru teoretic-metodologic al *istoriei feminine și istoria educației feminine, a microistoriei, a reprezentației sociale, a naratologiei, a naratologiei media, a teoriei contextuale, a cercetării memoriei culturale și a cercetării urbanului*, și a urmărit cercetarea elementelor narrative și a motivelor legate de Marianum, a „autorilor” textelor și a diseminării acestora, dar și a intențiilor, a caracteristicilor mediale, a contextelor și a impactului.

În prima parte a lucrării am prezentat literatura legată de istoria educației clujene, apoi fondarea institutului Marianum în contextul sistemului educației clujean și maghiar de la începutul secolului XX: în mijlocul schimbărilor social-economice, în tensiunea opiniilor pro și contra, s-a dovedit a fi actuală fondarea gimnaziilor de fete pe scară națională, căci deschiderea educației universitare pentru fete a adus cu sine necesitatea liceelor cu acordarea bacalaureatelor, pe lângă tipurile de școli considerate a deservi cariera „naturală” a fetelor, adică rolul de mamă și gospodină. Textele contemporane despre fondarea institutului, discursurile festive, materialul de presă prin limbajul lor metaforic și folosirea simbolurilor au adus cu sine deja o citire interpretativă. Atribuirea numelui acestei noi realizări arhitecturale monumentale a orașului i-a conferit deja o caracteristică: ca un complex școlar confesional, prin angajarea surorilor s-a urmărit nu doar educația școlară a fetelor, ci și o educare religioasă-morală și patriotică. Fondarea și funcționarea institutului se încadrează în proiectele școlare ale Bisericii Romano-Catolice din Cluj și ale lui József Hirschler, reprezentând o realizare arhitecturală pe plan local. Pe plan textual, ca un simbol al educației,

se formulează o spiritualitate specifică „mariană”, o viziune asupra lumii, care sunt însușite de fete în cadrul școlii, și cu care se identifică și după părăsirea acesteia, care le caracterizează apoi și în viața de după școală. Pe baza textelor din revista tineretului, a discursurilor de la absolvire, dar și de la aniversările ulterioare se conturează caracteristicile care diferențiază elevele institutului de elevele celorlalte școli, respectiv fostele eleve de celelalte femei: loialitatea față de spiritualitate, școală, patrie, națiune, față de Sf. Maria, dar și față de un spirit vioi, vesel, care trece peste necazuri.

Am prezentat secțiile institutului, instituțiile înfrățite, bibliotecile, laboratoarele, căminul, cercurile educative și sportive, corurile și societățile religioase, respectiv materialul didactic și evenimentele culturale din viața de zi cu zi și cu ocazia evenimentelor festive, toate acestea pe baza surselor scrise și povestirile personale. Din acestea reiese faptul că deși secțiile erau amplasate separat, în diversele părți și etaje ale clădirii, iar elevii acestora aveau puține ocazii de interacționare, totuși s-a dezvoltat un cadru, un spirit comun al institutului. Evenimentele festive din cadrul anului școlar, examenele și expozițiile de la sfârșitul anului, dar și activitățile opționale din cadrul cercurilor și societăților au oferit numeroase posibilități pentru elevi și profesori de a pregăti, de a realiza împreună unele evenimente culturale sau sociale. Pe nivel de institut, respectiv de secție sau cerc opțional au fost destul de frecvente colaborările cu alte organizații de tineret din Cluj. Povestirile înregistrate în cadrul interviurilor reflectă foarte expresiv partea emotivă a participării la asemenea evenimente: acestea au reprezentat o trăire importantă la data respectivă, dar oferă amintiri plăcute și intense și astăzi. Amintirile despre orele școlare evocă și relația, reflexia lor față de profesori, material didactic și metode de predare. Nu este tipică tendința de a reconstitui o imagine idealizată prin amintiri: profesorii și metodele lor sunt elogiate sau criticate după caz. Se conturează o normă, conform căreia profesorii erau evaluați: neluând în considerare aspectul fizic (căci amintirile se referă și la acest aspect), un model putea deveni cel care preda cu iubire, răbdare, bun simț și entuziasm. Povestirile personale au subliniat din nou faptul că nu se poate generaliza, căci de exemplu părerile diferă în privința severității didactice.

Capitolul despre recrutarea elevilor oferă o prezentare a relației dintre capitalul material, social, cultural și situația studiilor la elevii secțiilor de școală generală, școală civică, școală comercială superioară și gimnaziu între anii 1911–1923, pe baza cercetărilor efectuate de Emese Sántha. Concluziile ne arată că în cazul absolvenților gimnaziului este evidentă tendința de reproducție intelectuală, căci cei mai mulți proveneau din familii de intelectuali, educația lor era determinată de capitalul cultural și educația părinților.

În capitolul *Cariere feminine* am analizat posibilitățile și strategiile de alegere a carierei a elevelor pe baza mai multor surse (buletine școlare, liste ale elevelor, corespondența unei clase, rapoartele aniversărilor, autobiografii, oral history), dar și rolul jucat de școală în îndeplinirea profesională. La nivelele inferioare alegerea școlii era de regulă o decizie a părinților. În spatele acestor decizii erau experiențe familiale culturale, etnice, dar și circumstanțe istorice. În prima parte a secolului 20, deși se practica școlarizarea pe mai mulți ani la distanțe mari de locul natal, totuși un element determinant trebuia să fie și posibilitățile de transport, căci dificultățile legate de pregătirea pentru bacalaureat și procurarea cărților necesare a devenit un argument decisiv în alegerea pasului următor în educația fetelor. Pe baza surselor scrise, dar și a aniversărilor absolvirii reiese faptul că deși școala i-a oferit educație, specializare, găsirea unui loc de muncă părea a fi accidental și de scurtă durată, datorită mai multor factori, astfel că meritul școlii în alegerea carierei s-a realizat doar în corelație cu acestea. Aspirația de a ocupa un loc de muncă a fost o caracteristică a elevelor – cel puțin până la căsătorie. Pe baza interviurilor putem afirma că rolul școlii s-a dovedit a fi determinant în viață, chiar dacă nu pe plan profesional, ci datorită personalității vreunui profesor sau calității educației: a format un viciu, un mod de a privi lumea, pentru care fostele eleve sunt și astăzi recunoscătoare. Deși în ultimii ani cercul de prieteni din Marianum a interlocutoarelor mele a devenit tot mai mic, se poate afirma că a supraviețuit un sens al comunității timp de mai mult decenii, și conform posibilităților și-au consolidat legăturile prin întâlniri regulate. Institutul Marianum, chiar dacă nu prin specializare profesională sau ocuparea unui loc de muncă, dar prin acumularea de capital al cunoașterii și a relațiilor a asigurat un prestigiu și un statut anume absolventelor.

În capitolul *Constituirea comunității* am analizat reprezentările institutului Marianum în surse scrise, în care profesorii institutului și-au însușit rolul de formatori ai discursurilor. Din noiembrie 1920, de la fondarea revistei institutului, s-a vehiculat o idee a unei conștiințe, identități „marianiste”, care se clădește de jos, și care a fost inclusă în discursul identității colective a fetelor maghiare din Transilvania. În acest proces un rol important a avut preotul profesor János Kende. La această strategie discursivă de prezervare a spiritului marianist se afiliază și preotul profesor Benedek Csergő, prin coordonarea corespondenței unei clase de foști absolvenți între anii 1930–1932. Războaiele mondiale, condiția minoritară, criza economică reprezintă acel cadru social-economic, care înfățișează aceste activități redacționale drept necesare. Educarea spirituală și culturală a tineretului fusese o tendință generală a acelor timpuri, dar era un țel special al confesiunilor: prin educarea unui tineret

religios, patriot și creștin, prin făurirea unei identități culturale bazate pe o școală comună, o limbă maternă și iubirea față de Transilvania s-a dorit asigurarea trăirii unei solidarități colective într-o situație istorică mai dificilă, ceea ce legitima însușirea unui model de viață pozitiv, muncitor. Pe baza scrisorilor cititorilor se poate formula că în clădirea unei identități colective a școlii și al tuturor elevelor din Transilvania identificarea cu institutul Marianum a avut un rol deosebit de important. Festivitățile organizate pe cale oficială, servind aniversarea absolvirii, au oferit prilejuri pentru consolidarea identității comune, iar vizita personală la fosta școală a oferit posibilitatea trăirii personale a acestei identități: întâlnirea cu *Marianumul spiritual* între *zidurile protectoare* ale acesteia. Absolventele actuale și fostele absolvente s-au relatat și s-au atașat de Marianum ca de un cămin (spiritual), iar de comunitatea ei ca de propria *familie*. Spiritul institutului a fost un principiu conductiv pentru ele, iar aceste persoane au trăit, s-au comportat și au gândit (au citit, s-au îmbrăcat, au corespondat etc.) conform acestui spirit al școlii (spiritul Sf. Maria, sentimentul fraternității, conduita religioasă-morală). Iar forma concretă, fizică a acestui spirit, respectiv dovada fizică și legătura cu marea comunitate a fetelor maghiare transilvane și marianiste fusese reprezentată de revista de tineret.

Studiul de caz, care reprezintă ultimul capitol analitic al lucrării, focusează pe descoperirea discursurilor unui tip de surse, care a oferit un canal de comunicare nu neapărat pentru fostele absolvente ale institutului Marianum, deși chiar și aceștia au participat la acest dialog. Este vorba de comunitatea unui blog personal, unei rețele de socializare, iar pentru unii participanți amintirile legate de Marianum, dialogul despre simbolurile și semnificațiile clădirii ajută la trăirea identității lor clujene, transilvănene, atașamentului față de oraș, de locul natal, de apartenența la studentimea fostei Universități Bolyai. Pentru alții acest proces de comunicare oferă mesaje morale și de formare, de consolidare a identității. Pentru primii Marianum este importantă pentru posibilitatea de identificare cu familia și orașul natal, iar pentru cei din urmă caracterul conductiv al mesajului – oferind o consolidare a unor atitudini privind concepția personală asupra lumii, asupra trecutului, prezentului și viitorului la nivelul individual dar și al generației proprii. Pentru László Barta reprezentarea institutului ca și cămin personal naște o nouă interpretare, căci el nu se referă la un cămin dobândit prin mersul de fiecare zi la școală, ci – pe lângă un aspect familial și al prietenilor – la o lume moștenită. El a crescut într-o clădire, despre trecutul căreia a avut cunoștințe bogate, și în special aceste cunoștințe despre trecut i-au oferit sentimentul că de fapt și Marianumul spiritual ar fi casa lui. S-a îmbogățit cu un cămin spiritual moștenit, un patrimoniu care este la

fel de important pentru el în procesul de identificare, ca valorile familiale reconstituite din materialele arhivelor și a arhivei personale a familiei. Acest cămin, drept patrimoniu, îl determină pe el, ca individ.

În lucrarea de față am cercetat – descoperind și conținutul educativ – care sunt reprezentațiile din secolul XX–XXI a acestui institut, care și din perspectiva opiniei publice a oferit o educație de calitate și o viață culturală diversificată pentru fetele care au urmat-o. La începutul cercetării deja știam că sursele, mediile și actorii comunicării conturează, determină discursurile, așa cum și discursurile își pun amprenta asupra actorilor. Astfel că ne întâlnim cu reprezentațiile institutului Marianum în sfera discursurilor direcționate și formate în comun. Conform intențiilor de comunicare Marianum apare în fața noastră ca o realizare arhitecturală-educatională a catolicismului clujean și transilvănean, dar și ca o școală care se impune în viața de zi cu zi a fetelor. Pe lângă succesul profesional al fetelor acest institut a conturat, a modelat și caracteristicile individuale și existențiale ale acestora, prin spiritul care exista printre zidurile ei. Pe lângă elevele sale și a relațiilor personale, directe, Marianum a reușit să fie o parte a tradiției familiale, o mândrie a orașului natal, oferind chiar și celor care nu au învățat aici un fundament al identității etnice sau regionale.

Anexele lucrării cuprind fotografii despre clădirea Marianum, dar și despre evenimentele ce au avut loc în incinta ei, fotografii regăsite în arhive publice și arhive personale, respectiv texte și interviuri legate de materialul, conținutul educațional, comportamente festive rituale, festivități jubiliare.